

Agnieszka Łaba-Hornecka

Instytut Pedagogiki, Zakład Badań Nad Niepełnosprawnością Intelektualną
Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów

Satysfakcja z aktualnie przeżywanego życia a satysfakcja małżeńska w związkach z partnerem z zespołem Aspergera

Celem podjętych analiz było wskazanie związku między aktualnie odczuwaną satysfakcją z życia a satysfakcją małżeńską w związkach pełnosprawnych kobiet z mężczyznami z zdiagnozowanym zespołem Aspergera. Realizację tego celu przeprowadzono w kontekście porównania z grupą małżeństw obydwojga pełnosprawnych partnerów. Przebadano łącznie 120 osób. Uzyskane rezultaty badań potwierdzają w niektórych aspektach wysuniętą hipotezę. Okazuje się, że w badanych małżeństwach, w których partner miał zdiagnozowany zespół Aspergera, w grupie pełnosprawnych kobiet nie wykazano istotnych statystycznie powiązań między satysfakcją z ogólnie przeżywanego życia a satysfakcją małżeńską w żadnej z następujących kategorii: *samorealizacja*, *intymność*, *rozczarowanie* i *podobieństwo*. Natomiast w grupie mężczyzn z ZA analiza korelacyjna ujawniła istotne statystycznie powiązania między satysfakcją z życia a satysfakcją małżeńską tylko w jednej kategorii tj. *samorealizacja*. Być może mężczyźni z ZA w małżeństwie upatrują sposób na życie, miłość i pracę. Bardziej doceniają przy tym posiadanie dziecka, które wzmacnia poczucie bezpieczeństwa.

Dokonane w niniejszej publikacji analizy i wyprowadzone na ich podstawie wnioski nie są wolne od swoistych ograniczeń spowodowanych np. znaczącym zróżnicowaniem grupy mężczyzn z ZA głównie pod względem nasilenia cech autystycznych, psychospołecznymi warunkami jakie panują w małżeństwach oraz osobistymi i wspólnymi doświadczeniami małżonków. Rezultaty badań zaprezentowane w niniejszym opracowaniu mogą być wartościowym podłożem do kolejnych przedsięwzięć w obrębie tej problematyki.

Słowa kluczowe: zaburzenia ze spektrum autyzmu, zespół Aspergera, satysfakcja życia, satysfakcja małżeńska

Current life satisfaction and marital satisfaction in the relationships with a partner with Asperger's Syndrome

The aim of the analyzes was to show the relationship between the current life satisfaction and marital satisfaction in relationships between women without disability and men diagnosed with Asperger's syndrome. This goal was achieved in the context of comparison with the group of marriages of both partners without disability. A total of 120 people were tested. The hypothesis was confirmed in some aspects. It turns out that in the studied marriages, in which the partner was diagnosed with Asperger's syndrome, in a group of women without disability no statistically sig-

nificant correlations were found between life satisfaction and marital satisfaction in any of the following categories: self-fulfillment, intimacy, disappointment and similarity. However, in the group of men with AS, correlation analysis revealed statistically significant relationships between life satisfaction and marital satisfaction in only one category, i.e. self-fulfillment. Perhaps the men with AS see marriage as a way for life, love and work. They also appreciate having a child that strengthens the sense of security.

The analyzes carried out in this publication and the conclusions drawn on their basis are not free from specific restrictions caused e.g. by the significant diversity of the group of men with AS mainly in terms of the severity of autistic traits, psychosocial conditions prevailing in marriages and the personal and shared experiences of the spouses. The results of the research presented in this study can be a valuable basis for further undertakings within this area.

Keywords: autism spectrum disorder, Asperger's Syndrome, life satisfaction, marital satisfaction

*"Na pustyni jest się trochę samotnym.
Równie samotnym jest się wśród ludzi"*
Antoine de Saint Exupéry

Wprowadzenie

Marzeniem każdego człowieka jest zbudowanie szczęśliwego i trwałego związku, z którego obydwójce partnerów będzie czerpało satysfakcję. Jednak nie aż tak wiele ma na to szansę, zwłaszcza, jeżeli dotyczy to osób z zespołem Aspergera (ZA). Z jednej strony pragną oni znaleźć partnera, założyć rodzinę i mieć dzieci, a z drugiej strony jest im trudno sprostać wymaganiom jakie niesie za sobą utrzymanie satysfakcjonującego związku (zob. Tantam 2005; Budzińska, Wójcik 2010). Każdy związek, jaki tworzą, ma indywidualny kształt, poza cechą wspólną jaką jest diagnoza zaburzenia. „Jednocześnie pojawia się uczucie ulgi, ponieważ to, o czym wiedziało się już od dawna – a mianowicie, że jest się *innym* niż wszyscy – ma teraz określoną nazwę” (Preißmann 2018: 9).

W literaturze przedmiotu odnaleźć można pojedyncze doniesienia opisów relacji osób z ZA z osobami nieautystycznymi (zob. Carstensen 2009; Aston 2003, 2012). Pragną one poczucia bezpieczeństwa, pod postacią stałego związku, a jednocześnie boją się związania z obcą na początku im osobą. Są to często ambiwalentne uczucia, prowadzące między innymi do ucieczki i wycofania się w dobrze znany im autystyczny świat, który jest dla nich przewidywalny i który mogą kontrolować. Inne problemy w związku to chociażby nieporozumienia na płaszczyźnie komunikacji oraz brak możliwości przewidywania intencji partnera (Preißmann 2018: 110; zob. Byers i in. 2013: 2617–2627, Lau, Peterson 2011: 392–399). Dlatego komunikacja powinna być pozbawiona zawyłych sformułowań. Nie jest to proste, ale nie jest też niemożliwe. Przykładem może być wypowiedź kobiety pozo-

stającej w związku z mężczyzną z zespołem Aspergera: „Gdy miałam jakieś życzenia, wyraźnie je artykułowałam, gdyż nie był on jednym z tych mężczyzn, którzy potrafią czytać w myślach. Zauważyłam również, że nie miało absolutnie żadnego sensu mówienie czegoś nie wprost. Aby pogodzić jego cele z moimi, konieczne były jasne komunikaty” (Schmidt 2009: 569). Jako inny przykład trudności wynikających z bycia w związku z partnerem z ZA, Sarah Hendrickx (2008: 38) przytacza wypowiedzi kobiet, np.: „poprosiłam męża (AS), aby był dla mnie miły. Spojrzał na mnie tępo i powiedział: „nie mam pojęcia, jak być dla ciebie miły”.

Nie mniej ważnym aspektem jest posiadanie dziecka. W związkach, w których kobieta jest nieautystyczna, nie ma aż takich obaw. Inaczej ma się sprawa, jeżeli chodzi o macierzyństwo kobiet z zespołem Aspergera. Przy świadomości, że dzieciom trzeba zapewnić odpowiednią opiekę, kobiety te mają pewne wątpliwości. Dotyczą one nie umysłu, ale właśnie sfery ich uczuć. Jedna z wypowiedzi matek bardzo dobrze to precyzuje: „Moje dziecko miałoby nienormalne życie, mając niepełnosprawną, autystyczną matkę, co stanowiłoby najprawdopodobniej nie małe wyzwanie także dla kolejnych pokoleń” (Preißmann 2018: 125).

Kobiety neurotypowe, które pozostają w związkach z mężczyznami z zespołem Aspergera doświadczają różnych przeżyć. Trudno zaklasyfikować je jako wspólne i charakterystyczne dla każdego małżeństwa. Ta zmienność może być najlepiej wyjaśniona w kontekście intensywności i częstotliwości zachowań jakie przejawia partner z ZA. W badaniach jako źródło trudności kobiety upatrywały brak zabezpieczenia finansowego, które było następstwem nieumiejętności odpowiedniego zarządzania finansami. Inne kobiety twierdziły, że pieniądze nie stanowią problemu, ponieważ ich partner z ZA jest skrupulatny i potrafi zarządzać finansami. Podobnie było w aspekcie zatrudnienia. Jedne kobiety opowiadały, że ich partnerzy mają trudności ze znalezieniem pracy, a jeżeli już są zatrudnieni, to tylko przez krótki okres czasu, gdyż mają trudności z utrzymaniem stanowiska pracy. Inne z kolei kobiety, nie widziały w tym obszarze żadnego problemu. Twierdziły, że ich mężowie z ZA pracują na jednym stanowisku przez większość swojego życia. Podzielone zdania dotyczyły również cech partnerów z ZA. Niektóre opisywały swojego partnera z ZA jako werbalnie agresywnego, a czasem wręcz gwałtownego. Inne kobiety informowały, że ich partner z ZA ma bardzo łagodne usposobienie (Bostock-Ling i in. 2012: 2).

W innym obszarze dociekań badawczych, a mianowicie satysfakcji z życia ukazano, że nasilenie się cech autystycznych u partnerów z ZA nie koreluje z satysfakcją z życia w grupie ich pełnosprawnych partnerek. Satysfakcja z życia badanych kobiet nie była na niższym poziomie, niż u partnerek mężczyzn o mniejszym nasileniu cech autystycznych. Inaczej się ma sytuacja w grupie mężczyzn z ZA. Okazało się, że mężowie o nasilonych cechach autystycznych byli mniej zadowoleni ze swojego związku niż mężowie o mniejszym nasileniu cech auty-

stycznych. Zauważono jeszcze jedną prawidłowość, przy większym nasileniu cech autystycznych, badani mężczyźni mieli większe trudności w okazywaniu przywiązania i uczuć w związku (Pollmann i in. 2010: 470–478).

Badania przeprowadzone na Uniwersytecie w Teksasie w San Antonio, którymi objęto 77 mężczyzn i 75 kobiet w wieku 18–25 lat ukazały następującą zależność. Mężczyźni nie mieli potwierdzonej diagnozy ZA. Narzędziami pomiaru były AQ i Skala Oczekiwań. Odkryto, że osoby, które miały mniej cech charakterystycznych dla zespołu Aspergera, miały wyższe oczekiwania względem partnera w związku ($M = 3,86$). Natomiast osoby, które miały więcej cech charakterystycznych dla zespołu Aspergera miały niższe oczekiwania względem partnera ($M = 3,63$). Spośród pięciu wskaźników cech (tj.: poziomu umiejętności społecznych, przywiązywania uwagi do szczegółów, poziomu komunikacji i wyobraźni oraz poziomu podzielności uwagi) mężczyźni, którzy uzyskali wysokie wskaźniki cech ZA, w zakresie słabych umiejętności społecznych i słabego poziomu podzielnej uwagi, mieli niższe oczekiwania dotyczące bliskości emocjonalnej (M. Voughn, za: Bostock-Ling i in. 2012: 6–7).

Do innych badań prowadzonych w Belgii wytypowano 21 par w ramach wsparcia dla osób z ASD. Stosując kryteria DSM-IV-TR mężczyźni z każdej pary zostali zdiagnozowani jako mający autyzm, ZA lub PDD-NOS. Pary musiały mieszkać ze sobą przez co najmniej jeden rok i mieć przynajmniej jedno dziecko w wieku poniżej 18 lat. W przypadku nieautystycznych kobiet, ich adaptacja indywidualna (mierzona za pomocą Listy Kontrolnej Objawów-90 (SCL-90) była silnie ujemnie skorelowana z kategorią wsparcia społecznego od rodziny, przyjaciół i znajomych (tj. kobiety, które otrzymywały większe wsparcie społeczne, miały wyższy poziom stresu – niższe przystosowanie). Biorąc pod uwagę przekrojowy charakter badań nie można ustalić, czy większy niepokój prowadzi do zaangażowania w większe wsparcie społeczne, czy większe zapotrzebowanie na wsparcie społeczne prowadzi do większego niepokoju. Wyższe nasilenie się cech związanych z autyzmem u mężczyzn wiązało się z niższym poziomem adaptacji małżeńskiej. Adaptacja małżeńska kobiet nie była związana z żadną strategią radzenia sobie w sytuacji trudnej (Renty, Roeyers 2007: 1250–1251). Kwestię jaką jest satysfakcja z życia małżeństw, w których jedno ma zespół Aspergera można uznać za istotne pole dociekań naukowych. Stąd też zagadnienie to jest bardzo ważne nie tylko dla samej nauki, ale i dla praktyki, a w tym dla osób, które na co dzień mają do czynienia z osobami z zaburzeniami ze spektrum autyzmu.

Założenia badań własnych

Celem podjętych analiz było wskazanie związku między aktualnie odczuwaną satysfakcją z życia a satysfakcją małżeńską w związkach pełnosprawnych kobiet z mężczyznami z zdiagnozowanym zespołem Aspergera. Realizację tego celu przeprowadzono w kontekście porównania z grupą małżeństw obydwojga pełnosprawnych partnerów. Sformułowano problem badawczy, który zawarł się w pytaniu: Czy istnieje związek między satysfakcją z życia a satysfakcją małżeńską w związkach pełnosprawnych kobiet z mężczyznami z zdiagnozowanym zespołem Aspergera?

Dla uszczegółowienia tego problemu wprowadzono dodatkowe pytania badawcze:

- 1) Jaka jest satysfakcja z życia badanych?
- 2) Czy w zakresie satysfakcji z życia zaznaczają się istotne statystycznie różnice w badanych małżeństwach (między badanymi pełnosprawnymi kobietami (Kobiety₁) a ich mężami z ZA oraz między badanymi pełnosprawnymi kobietami (Kobiety₂) a ich pełnosprawnymi mężami)?
- 3) Czy w zakresie satysfakcji z życia zaznaczają się istotne statystycznie różnice w badanych grupach (pełnosprawnych kobiet (Kobiety₁ vs. Kobiety₂) oraz badanych mężczyzn (mężczyźni z ZA vs. pełnosprawni mężczyźni)?
- 4) Jaki jest poziom satysfakcji małżeńskiej w badanych grupach?
- 5) Czy w zakresie satysfakcji małżeńskiej zaznaczają się istotne statystycznie różnice w badanych małżeństwach (między badanymi pełnosprawnymi kobietami (Kobiety₁) a ich mężami z ZA oraz między badanymi pełnosprawnymi kobietami (Kobiety₂) a ich pełnosprawnymi mężami)?
- 6) Czy w zakresie satysfakcji małżeńskiej zaznaczają się istotne statystycznie różnice w badanych grupach (pełnosprawnych kobiet (Kobiety₁ vs. Kobiety₂) oraz badanych mężczyzn (mężczyźni z ZA vs. pełnosprawni mężczyźni)?
- 7) Czy występują istotne zależności między satysfakcją z życia a satysfakcją małżeńską w grupie badanych małżeństw (pełnosprawnej kobiety i mężczyzny z ZA oraz pełnosprawnej kobiety i pełnosprawnego mężczyzny)?

Do problemu zależnościowego postawiono hipotezę zakładającą, że nie będzie istotnej statystycznie zależności między satysfakcją z życia, a satysfakcją z małżeństwa w grupie pełnosprawnych kobiet pozostających w związku z mężczyznami z ZA. W grupie badanych mężczyzn z ZA pojawią się zależności pomiędzy satysfakcją z aktualnie przeżywanego życia, a satysfakcją małżeńską. W małżeństwach obydwojga pełnosprawnych partnerów wystąpią zależności pomiędzy satysfakcją z życia a satysfakcją z małżeństwa. Przypuszczenie to oparto o dane z innych badań, które obejmowały związki nieautystycznych kobiet

z mężczyznami z ZA (zob. Pollmann i in. 2010: 470–478; M. Voughn, za: Bostock-Ling i in. 2012: 6–7; Renty, Roeyers 2007: 1250–1251). Konkluzją tych badań był wniosek, że poziom zachowań autystycznych mężów nie wpływał na satysfakcję z życia badanych pełnosprawnych kobiet. W grupie mężczyzn z ZA było odwrotnie. Okazało się, że mężowie o nasilonych cechach autystycznych byli mniej zadowoleni ze swojego związku niż mężowie o mniejszym nasileniu cech autystycznych.

Materiał badawczy zgromadzono za pomocą dwóch narzędzi badawczych. Pierwszym z nich była Skala z Satysfakcji z Życia E. Dienera. Przy jej pomocy określono ogólny stopień zadowolenia z aktualnie przeżywanego życia. Satysfakcję z życia potraktowano jako osobisty zasób właściwości poznawczych i emocjonalnych człowieka, które mogą być różne w zależności od warunków w jakich żyje jednostka (Diener i in. 2005: 35–50). Przez zasób osobisty określa się wszystko to, co jednostce może posłużyć do optymalnego funkcjonowania na różnych życiowych płaszczyznach (Poprawa 1996: 101–137). W niniejszej publikacji przyjęto aktualną perspektywę oceny natężenia zadowolenia z życia badanych małżeństw. Natomiast drugim narzędziem był Kwestionariusz Dobranego Małżeństwa (KDM-2), którego autorami są Mieczysław Plopa i Jan Rostowski (Plopa 2008). Bada on poziom satysfakcji małżeńskiej w czterech szczegółowych wymiarach: *intymność* (8 itemów) – mierzy poziom satysfakcji z bycia w bliskiej relacji z partnerem. Przejawia się to w potrzebie budowania bliskich relacji obojga osób, które są zaangażowane w pracę nad związkiem; *samorealizacja* (10 itemów) – mierzy poziom satysfakcji małżeństwa, a głównie realizację samego siebie i wypełnianych przez siebie ról; *podobieństwo* (7 itemów) – mierzy poziom zgodności małżonków w kwestiach wspólnych celów i decyzji; *rozczarowanie* (7 itemów) – mierzy poziom rozczarowania małżeństwem i wskazuje, na ile bycie w związku małżeńskim ogranicza poczucie niezależności małżonków.

Przebadano łącznie 120 osób. Badania prowadzone były w Polsce, w latach 2019/2020. Objęły trzy miasta województwa podkarpackiego i dwa miasta województwa małopolskiego Dobór do grupy był celowy. Z dwóch typów małżeństw (pełnosprawnej kobiety i mężczyzny z ZA, pełnosprawnej kobiety i pełnosprawnego mężczyzny) utworzono cztery grupy:

- 30 (25%) pełnosprawnych kobiet, które były w związku z mężczyznami z ZA – grupę tę w celu odróżnienia od pełnosprawnych kobiet żyjących w związku z pełnosprawnymi mężczyznami oznaczono jako **Kobiety₁**;
- 30 (25%) mężczyzn z ZA;
- 30 (25%) pełnosprawnych kobiet będących w związku z pełnosprawnymi mężczyznami, które oznaczono jako **Kobiety₂**;
- 30 (25%) pełnosprawnych mężczyzn.

Małżeństwa kobiet z pełnosprawnym mężczyzną stanowiły punkt odniesienia, porównania dla małżeństw pełnosprawnych kobiet z mężczyzną z ZA. Śred-

ni wiek badanych kobiet wynosił 42 lata, a badanych mężczyzn to 43 lata. Trzynastie małżeństw pełnosprawnych kobiet i mężczyzn z ZA posiadało jedno dziecko. Pozostałe pary były bezdzietne. W związkach obydwojga pełnosprawnych partnerów - 16 małżeństw posiadało dwoje dzieci, 13 małżeństw miało jedno dziecko, jedno małżeństwo było bezdzietne. Większość z nich (79%) mieszkało w mieście. W celu udzielenia odpowiedzi na postawione pytania badawcze i przetestowania wysuniętej hipotezy, przeprowadzono analizy statystyczne przy użyciu programu Statistica 12.5. Za jego pomocą wykonano analizy korelacji ze współczynnikiem r Pearsona i testy t Studenta dla prób zależnych.

Wyniki badań własnych

Satysfakcja z życia badanych małżeństw (pełnosprawne kobiety (Kobiety₁) vs. mężczyźni z ZA, pełnosprawne kobiety (Kobiety₂) vs. pełnosprawni mężczyźni)

Badani (pełnosprawne kobiety i mężczyźni z ZA oraz małżeństwa obydwojga pełnosprawnych partnerów) nie wykazują istotnej statystycznie różnicy w zakresie nasilenia zadowolenia z aktualnie przeżywanego życia. W oparciu o uzyskane wartości średnich można wskazać, iż pełnosprawne kobiety pozostające w związku z mężczyznami z ZA oceniają swoje życie podobnie jak ich mężowie z ZA. W grupie małżeństw, gdzie partner jest pełnosprawny sytuacja jest podobna (tab. 1).

Tabela 1. Satysfakcja z życia badanych – porównanie w obrębie małżeństw (pełnosprawnych kobiet z mężczyznami z ZA oraz małżeństw obydwojga pełnosprawnych partnerów)

Kobiety ₁		Mężczyźni z ZA		Test istotności	
M	SD	M	SD	t	p
21,30	5,17	21,73	5,51	-0,313	0,754
Kobiety ₂		Mężczyźni pełnosprawni		Test istotności	
M	SD	M	SD	t	p
24,26	6,32	24,46	6,19	-0,123	0,902

M – średnia arytmetyczna; SD – odchylenie standardowe; t^* – t-Studenta; * poziom istotności statystycznej; ($p < 0,05$); ~ zbliżone do istotności statystycznej ($0,1 > p > 0,05$).

Źródło: badania własne.

Satysfakcja z życia w badanych grupach (pełnosprawne kobiety – Kobiety₁ vs. Kobiety₂ oraz pełnosprawni mężczyźni vs. mężczyźni z ZA)

Różnice uwidaczniają się gdy dokona się porównania w grupie samych badanych pełnosprawnych kobiet i samych badanych mężczyzn (tab. 2). W grupie

pełnosprawnych kobiet (Kobiety₁) pozostających w związku z mężczyznami z ZA, a pełnosprawnych kobiet (Kobiety₂) z pełnosprawnymi partnerami poziom satysfakcji z ogólnie przeżywanego życia znalazł się na poziomie różnicy zbliżonej do poziomu ufności statystycznej. Podobnie było w grupie badanych mężczyzn. Z tabeli 2 wynika, że u pełnosprawnych kobiet (Kobiety₂), które są w związku z pełnosprawnymi mężczyznami satysfakcja jest na wyższym poziomie niż u pełnosprawnych kobiet (Kobiety₁), które pozostają w związku z mężczyznami z ZA. Podobnie jest w grupie przebadanych mężczyzn. Średnie arytmetyczne satysfakcji z życia i odchylenia standardowe są wyższe w grupie pełnosprawnych mężczyzn niż mężczyzn z ZA. Życie w związku z partnerem z ZA niesie pewne wyzwania, którym kobiety starają się konsekwentnie sprostać. Wchodząc w związki wiedziały z jakimi trudnościami będą musiały się mierzyć.

Tabela 2. Satysfakcja z życia badanych – porównanie w obrębie grup badanych pełnosprawnych kobiet i badanych mężczyzn (kobiety₁ vs. kobiety₂ oraz pełnosprawni mężczyźni vs. mężczyźni z ZA)

Kobiety ₁		Kobiety ₂		Test istotności	
<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
21,30	5,17	24,26	6,32	-1,987	0,051~
Mężczyźni pełnosprawni		Mężczyźni z ZA		Test istotności	
<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
24,46	6,19	21,73	5,51	1,804	0,076~

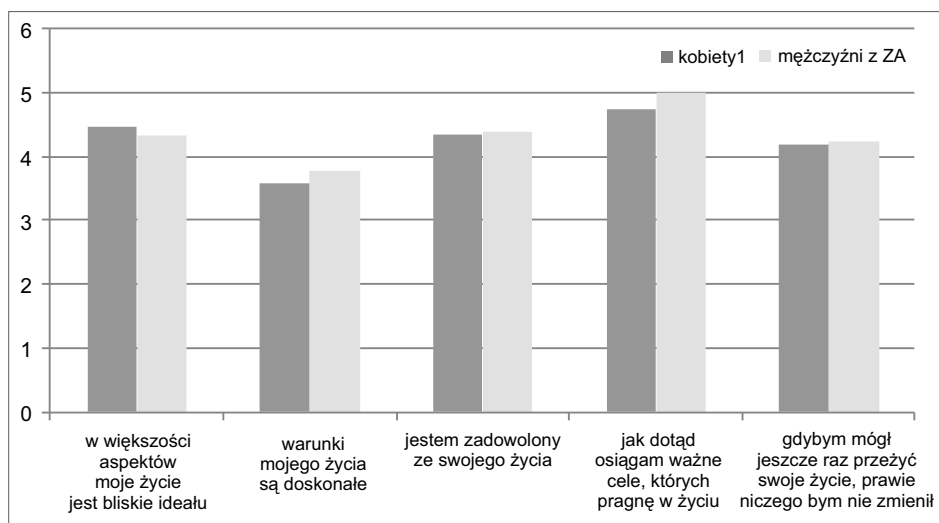
M – średnia arytmetyczna; *SD* – odchylenie standardowe; *t*^o – *t*-Studenta;; * poziom istotności statystycznej; (*p* < 0,05); ~ zbliżone do istotności statystycznej (0,1 > *p* > 0,05).

Źródło: badania własne.

W celu przeanalizowania, w jakich obszarach dokonano wartościowania respondentów wykazują różnicowanie, uwzględniono rezultaty otrzymane przez nich w poszczególnych itemach zastosowanego w badaniu narzędzia pomiarowego (wykresy 1 i 2).

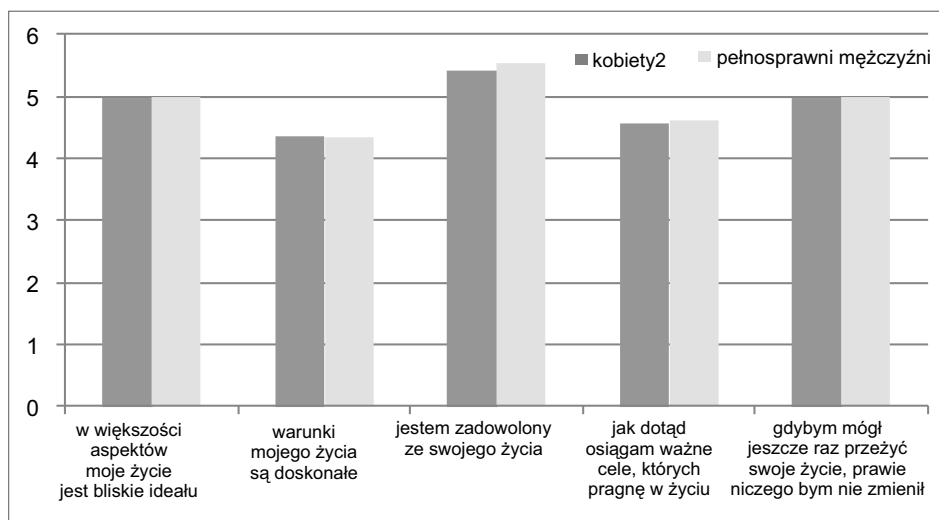
W grupie małżeństw, w których pełnosprawna kobieta (Kobiety₁) jest w związku z mężczyzną z ZA, badani porównywalnie twierdzą, że w większości aspektów ich życie jest bliskie ideału. Pełnosprawne kobiety jak i mężczyźni z ZA deklarują zadowolającą jakość z życia, wyrażając przy tym mniejszą skłonność do przeobrażeń w swoim dotychczasowym życiu, gdyby taka sposobność zaistniała. Badani mężczyźni z ZA wyżej niż ich badane pełnosprawne żony zadowoleni są z dotychczasowych celów jakie udało się im osiągnąć w życiu. Podobnie też warunki życia ocenili wyżej niż ich małżonki (wykres 1). Z powyższego wykresu wynika, że mężczyźni z ZA czerpią satysfakcję z aktualnie przeżywanego życia oraz osiągają ważne cele, a przykładem może być ich małżeństwo.

Wykres 1. Satysfakcja z życia badanych – wyniki otrzymane w itemach Skali Satysfakcji z Życia E. Dienera – kobiety, vs. mężczyźni z ZA

Źródło: badania własne.

Wykres 2. Satysfakcja z życia badanych – wyniki otrzymane w itemach Skali Satysfakcji z Życia E. Dienera – kobiety, vs. pełnosprawni mężczyźni

Źródło: badania własne.

W grupie małżeństw obydwojga pełnosprawnych partnerów, poszczególne itemy wchodzące w skład satysfakcji z aktualnie przeżywanego życia znalazły się

na mniej więcej tym samym poziomie. Pary niczego by nie zmieniały w swoim dotychczasowym życiu. Wyrażają zdanie, że osiągają w życiu to czego pragną, warunki ich życia są dla nich doskonałe a nawet bliskie ideału. Jedyna różnica dotyczyła zadowolenia ze swojego życia. Item ten został wyżej oceniony przez badanych pełnosprawnych mężczyzn (wykres 2). Można zauważyć, że małżeństwa te są dość zgodne pod względem wartościowania kategorii wchodzących w skład aktualnie przeżywanego życia i płynącej z niej satysfakcji.

Satysfakcja małżeńska w badanych małżeństwach - kobiety₁ vs. mężczyźni z ZA i kobiety₂ vs. pełnosprawni mężczyźni

W zakresie satysfakcji małżeńskiej w badanych grupach, w których pełnosprawne kobiety (Kobiety₁) pozostawały w związku z partnerami z ZA nie odnotowano zasadniczych różnic (tab. 3). Szczegółowe analizy poszczególnych kategorii wchodzących w skład satysfakcji małżeńskiej ukazują, że żadna z nich nie znalazła się na poziomie istotnym statystycznie. Średnie arytmetyczne w grupie badanych pełnosprawnych kobiet (Kobiety₁) są minimalnie wyższe niż w grupie ich mężów z ZA.

Tabela 3. Satysfakcja małżeńska - zestawienie wyników badanych małżeństw (kobiety₁ vs. mężczyźni z ZA)

Satysfakcja małżeńska	Kobiety ₁		Mężczyźni z ZA		Test istotności	
	M	SD	M	SD	t	p
Intymność	26,13	5,30	25,26	5,20	0,638	0,525
Rozczarowanie	2,56	0,93	2,26	0,94	1,236	0,221
Samorealizacja	25,10	4,92	24,56	5,21	0,407	0,685
Podobieństwo	25,30	5,10	24,33	5,69	0,692	0,491

M – średnia arytmetyczna; SD – odchylenie standardowe; t° – t-Studenta;; * poziom istotności statystycznej ($p < 0,05$); ~ zbliżone do istotności statystycznej ($0,1 > p > 0,05$).

Źródło: badania własne.

W obszarze *intymność* badani podobnie twierdzą, że wraz z upływem lat stają się bardziej związani ze sobą i są wrażliwsi na swoje potrzeby. Bardziej też sobie ufają i są zdania, że to co ich spotkało jest szczęściem. Twierdzą również, że pomiędzy nimi istnieje coś takiego jak „psychiczne pokrewieństwo”. W kategorii *rozczerowanie* wyniki są na przeciętnym poziomie. Sugeruje to, że badani nie żałują utraconej niezależności czy swobody jaką mieli w okresie przedmałżeńskim. Nie upatrują małżeństwa jako przeszkody w realizacji swoich celów zawodowych, a partnera nie postrzegają jako kogoś kto zawiódł ich oczekiwania. W małżeństwie nie odczuwają osamotnienia. W obszarze *samorealizacja* przez

małżeństwo upatrują sposób na życie, miłość i pracę. Posiadanie przez nich dziecka wzmacnia poczucie bezpieczeństwa i wzajemnego wsparcia. W kategorii *podobieństwo*, małżeństwa wspólnie decydują o swoich wyborach, mają podobną hierarchię wartości i w większości kwestii dotyczących życia rodzinnego są zgodni.

Wydaje się, że zbieżność wyników małżonków można zinterpretować następująco. Mężczyźni mieli stwierdzony zespół Aspergera jeszcze przed zawarciem związku małżeńskiego. Kobiety, które zdecydowały się na wspólne życie z nimi wiedziały, że może być trudno. Były na to gotowe, stąd nie doświadczyły uczucia rozczarowania, były raczej spełnione. Związek oparły na wzajemnym szacunku, wsparciu i świadomości, że zarówno one jak i ich mężowie cierpią na różne deficyty, gdyż nikt nie jest idealny. Dlatego dla nich życie w związku z mężczyzną z ZA nie jest czymś czego nie mogłyby zaakceptować (por. Preißmann 2018: 111). Innym argumentem potwierdzającym powyższe wyniki jest fakt, że dużą część związków stanowią pary mieszane - osoba z ZA z osobą pełnosprawną. Naukowcy twierdzą, że istnieją dwa typy kobiet, które zakochują się w osobach z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Pierwszy typ, to te kobiety, które mają podobne zainteresowania, zdolności, doświadczenia, potrzeby społeczne, intelektualne i te związane z byciem w związku. Takie związki łączą wspólne działania. Drugi typ kobiet, to osoby które mają wysokie zdolności do empatii, które bez problemu rozumieją perspektywę mężczyzn z zespołem Aspergera. W większości są to kobiety, które zawodowo zajmują się wspieraniem innych (Pike, Attwood 2019: 181–190).

Tabela 4. Satysfakcja małżeńska – zestawienie wyników badanych małżeństw (kobiety vs. pełnosprawni mężczyźni)

Satysfakcja małżeńska	Kobiety ₂		Pełnosprawni mężczyźni		Test istotności	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Intymność	28,73	5,33	28,36	5,37	0,265	0,791
Rozczarowanie	1,93	0,94	1,80	0,80	0,588	0,558
Samorealizacja	27,86	4,91	24,43	5,19	2,629	0,010*
Podobieństwo	27,73	5,75	27,40	5,76	0,223	0,823

M – średnia arytmetyczna; *SD* – odchylenie standardowe; *t*^o – t-Studenta;; * poziom istotności statystycznej ($p < 0,05$); ~ zbliżone do istotności statystycznej ($0,1 > p > 0,05$).

Źródło: badania własne.

W zakresie satysfakcji małżeńskiej obydwójga pełnosprawnych partnerów również nie odnotowano zasadniczych różnic (tab. 4). Tylko jedna kategoria uplasowała się na poziomie istotnym statystycznie: *samorealizacja* ($p < 0,010^*$). Wydaje się, że pełnosprawne kobiety (Kobiety₂) wyżej oceniają wartość małżeństwa jako środka, który umacnia miłość i daje sposób na życie i pracę. Bardziej doceniają

przy tym posiadanie dziecka, które wzmacnia poczucie bezpieczeństwa. W kategorii rozczarowanie małżonkowie nie upatrują małżeństwa jako przeszkody w realizacji własnych aspiracji zawodowych. W kategorii intymność małżonkowie są zgodni, że wraz z upływem lat lepiej znają i rozumieją swoje potrzeby, bardziej sobie ufają i przez to jeszcze bardziej są związani ze sobą. Małżeństwo traktują jako największe szczęście. Czują wzajemną nić porozumienia, nazywając to uczucie jako „psychiczne pokrewieństwo”. W obszarze podobieństwo są zgodni co do wspólnego spędzania czasu. Mają wspólną hierarchię wartości i wizję dotyczącą wychowania dzieci.

Satysfakcja małżeńska w badanych grupach – kobiety₁ vs. kobiety₂ i mężczyźni z ZA vs. pełnosprawni mężczyźni

W celu dopełnienia obszaru badań i podjętych w nim analiz przedstawiono porównanie satysfakcji małżeńskiej w obrębie jej szczegółowych kategorii w grupach pełnosprawnych kobiet (Kobiety₁ vs. Kobiety₂) i badanych mężczyzn (mężczyźni z ZA vs. pełnosprawni mężczyźni).

Tabela 5. Satysfakcja małżeńska - zestawienie wyników w badanych grupach (kobiety₁ vs. kobiety₂)

Satysfakcja małżeńska	Kobiety ₁		Kobiety ₂		Test istotności	
	M	SD	M	SD	t	p
Intymność	26,13	5,30	28,73	5,33	-1,892	0,063~
Rozczarowanie	2,56	0,93	1,93	0,94	2,609	0,011*
Samorealizacja	25,10	4,92	27,86	4,91	-2,177	0,033*
Podobieństwo	25,30	5,10	27,73	5,75	-1,732	0,088~

M – średnia arytmetyczna; SD – odchylenie standardowe; t° – t-Studenta;; * poziom istotności statystycznej ($p < 0,05$); ~ zbliżone do istotności statystycznej ($0,1 > p > 0,05$).

Źródło: badania własne

W zestawieniu porównawczym (tab. 5) pełnosprawnych kobiet (Kobiety₁ vs. Kobiety₂) dwie kategorie satysfakcji małżeńskiej znalazły się na poziomie istotnym statystycznie: *rozczarowanie* ($p < 0,011^*$) i *samorealizacja* ($p < 0,033^*$). W kategorii *rozczarowanie* badane pełnosprawne kobiety żyjące w związku z mężczyzną z ZA osiągały minimalnie wyższe wyniki średnich arytmetycznych niż pełnosprawne kobiety w związkach z pełnosprawnym mężczyzną. Powyższy wynik koresponduje z innymi badaniami (por. Preißmann 2018; Pollmann i in. 2010: 470–478; M. Voughn, za: Bostock-Ling i in. 2012: 6–7; Renty, Roeyers 2007: 1250–1251). Może czują się osamotnione, albo żałują utraconej niezależności jaką miały w okresie przedmałżeńskim, gdyż związek z osobą z ZA jest realistycznie trudny.

W zakresie *samorealizacja* wyniki średnich arytmetycznych były wyższe w grupie pełnosprawnych kobiet żyjących z pełnosprawnym mężczyzną. Wyniki te mogą sugerować, że w związku z pełnosprawnym mężczyzną kobiety odczuwają pełnię swojego życia, a małżeństwo dla nich jest jednoznaczne z najlepszym sposobem na miłość, pracę i życie.

Dwie pozostałe kategorie uplasowały się na poziomie zbliżonym do poziomu istoty statystycznej: *intymność* ($p \sim 0,063$) i *podobieństwo* ($p \sim 0,088$) (tab. 5). Średnie arytmetyczne obydwu tych kategorii były wyższe w grupie pełnosprawnych kobiet żyjących z pełnosprawnym mężczyzną. W przeciwieństwie do małżeństwa pełnosprawnej kobiety z osobą z ZA, w kategorii *podobieństwo* pełnosprawne kobiety w relacji z pełnosprawnym partnerem czują się bardziej zjednoczone ze swoim mężem, mają chęć wspólnego spędzania czasu, a ważne decyzje dotyczące ich rodziny podejmują również wspólnie. W obszarze *intymność* pełnosprawne kobiety w związku z pełnosprawnymi mężczyznami są zdania, że kontakt pomiędzy partnerami pogłębia się wraz z upływem lat. Stają się bardziej zgodni w swoich planach, dążeniach, aspiracjach i oczekiwaniach. Wskazane różnice pomiędzy badanymi kobietami są minimalne. Błędem byłoby wysuwanie na ich podstawie przypuszczenia, że satysfakcja z małżeństwa pełnosprawnych kobiet pozostających w związku z mężczyznami z ZA jest niezadowolająca.

Powyższe wyniki w dalszym ciągu mogą być podyktowane naturą zaburzenia partnerów z zespołem Aspergera. Przez brak umiejętności rozpoznania co inni mogą myśleć, mężczyźni z ZA nie zauważają nieporozumień a to prowadzi do braku zrozumienia przyczyn działania innych ludzi. Przez nagminne skupianie uwagi tylko na wybiórczym wycinku z rzeczywistości pomijają inne ważne szczegóły w ich otoczeniu. Także dużą dla nich trudnością jest zwerbalizowanie swoich uczuć i lęków (zob. Schirmer 2006: 127–128; Beaumont, NewCombe 2006: 365–382).

Tabela 6. Satysfakcja małżeńska – zestawienie wyników w badanych grupach (mężczyźni z ZA vs. pełnosprawni mężczyźni)

Satysfakcja małżeńska	Mężczyźni z ZA		Pełnosprawni mężczyźni		Test istotności	
	M	SD	M	SD	t	p
Intymność	25,26	5,20	28,36	5,37	2,268	0,027*
Rozczarowanie	2,26	0,94	1,80	0,80	-2,059	0,043*
Samorealizacja	24,56	5,21	24,43	5,19	-0,099	0,921
Podobieństwo	24,33	5,69	27,40	5,76	2,071	0,042*

M – średnia arytmetyczna; SD – odchylenie standardowe; t° – t-Studenta;; * poziom istotności statystycznej ($p < 0,05$); ~ zbliżone do istotności statystycznej ($0,1 > p > 0,05$).

Źródło: badania własne.

W zestawieniu porównawczym (tab. 6) badanych mężczyzn trzy kategorie satysfakcji małżeńskiej znalazły się na poziomie istotnym statystycznie: *intymność* ($p < 0,027^*$), *rozczarowanie* ($p < 0,043^*$) i *podobieństwo* ($p < 0,042^*$). Wyniki jakie uzyskali badani pełnosprawni mężczyźni były zbliżone do tych jakie uzyskały ich żony. W porównaniu z pełnosprawnymi mężczyznami w sferze jaką jest *intymność* mężczyźni z ZA niżej oceniają usposobienie małżonki i nie są ogólnego zdania, że ich wzajemne małżeńskie relacje są bardziej dojrzałe w miarę upływu czasu. W kategorii *rozczarowanie* uzyskali nieco wyższe wyniki. Wobec powyższego można twierdzić, że są sytuacje kiedy czują się nie do końca spełnieni i może pojawiają się chwile gdzie małżeństwo jest dla nich swoistą przeszkodą w realizacji własnych celów. W obszarze *podobieństwo* badani z ZA niżej oceniają zgodność z małżonką pod względem wspólnie spędzanego czasu, weekendów czy urlopów, ich zdania są czasem rozbieżne. Czasem nie widzą potrzeby wspólnie podejmowania decyzji. Wyniki uzyskane w kategorii *samorealizacja* są zbieżne dla obydwu grup mężczyzn (tab. 6), z minimalnie większą wartością średniej arytmetycznej w grupie mężczyzn z ZA. Mężczyźni są zdania, że małżeństwo to jest to co każdy powinien doświadczyć, a dzieci są wartością, która potęguje szczęście. Problem mężczyzn z ZA leży w samej naturze ich zaburzenia. Małżeństwo z jednej strony może być dla nich przeszkodą, a z drugiej realizacją celu. Przyczyną takiej rozbieżności może być między innymi słaba centralna koherencja czyli utrudnione postrzeganie współzależności między różnymi obiektami w ich życiu (Preißmann 2018: 15–16).

Związki korelacyjne między satysfakcją z życia a satysfakcją małżeńską w badanych małżeństwach (pełnosprawnej kobiety i mężczyzny z ZA oraz pełnosprawnej kobiety i pełnosprawnego mężczyzny)

Zastosowana procedura korelacyjna w grupie badanych małżeństw, w których partner miał zdiagnozowany zespół Aspergera w odniesieniu do pełnosprawnych kobiet nie wykazała istotnych statystycznie powiązań między satysfakcją z ogólnie przeżywanego życia a satysfakcją małżeńską (tab. 7). W grupie mężczyzn z ZA analiza korelacyjna ujawniła istotne statystycznie powiązania między satysfakcją z życia a satysfakcją małżeńską tylko w obrębie jednej kategorii samorealizacja (tab. 8). Mężczyźni z ZA być może w związku małżeńskim odnaleźli pełnię swojego istnienia. W małżeństwie upatrują sposób na życie, miłość i pracę. Gdy pojawia się dziecko, cementuje ono całą dotychczasową relację, daje poczucie bezpieczeństwa i wzajemnego oparcia.

Tabela 7. Satysfakcja z życia a satysfakcja małżeńska badanych pełnosprawnych kobiet (kobiety₁) – współczynniki korelacji *r* Pearsona

	Intymność	Rozczarowanie	Samorealizacja	Podobieństwo
Satysfakcja z życia	0,21	0,11	0,14	0,19

$p < 0,05$

Źródło: badania własne.

Tabela 8. Satysfakcja z życia a satysfakcja małżeńska badanych mężczyzn z ZA – współczynniki korelacji *r* Pearsona

	Intymność	Rozczarowanie	Samorealizacja	Podobieństwo
Satysfakcja z życia	-0,29	0,05	0,36*	-0,26

$p < 0,05$

Źródło: badania własne.

Powołując się na inne badania można zauważyć ich zbieżność z tymi przedstawionymi w niniejszym opracowaniu. Mianowicie w grupie kobiet żyjących z partnerem z ZA w obszarze satysfakcji z życia i odczuwanej satysfakcji małżeńskiej nie ma istotnej korelacji. Badania pokazują również, że nasilenie się cech autystycznych (niski/wysoki poziom) nie różnicuje odczuwanej satysfakcji z życia w grupie kobiet, pozostających w związku z partnerami z ZA. Inaczej się ma sytuacja w grupie mężczyzn z ZA. Okazuje się, że mężczyźni o nasilonych cechach autystycznych są mniej zadowoleni ze swojego związku niż mężczyźni o mniejszym nasileniu cech autystycznych (Pollmann i in. 2010: 470–478; por. Renty, Roeyers 2007: 1250–1251).

Tabela 9. Satysfakcja z życia a satysfakcja małżeńska badanych pełnosprawnych kobiet (kobiety₂) – współczynniki korelacji *r* Pearsona

	Intymność	Rozczarowanie	Samorealizacja	Podobieństwo
Satysfakcja z życia	0,39*	-0,06	0,37*	0,21

$p < 0,05$

Źródło: badania własne.

Tabela 10. Satysfakcja z życia a satysfakcja małżeńska badanych pełnosprawnych mężczyzn – współczynniki korelacji *r* Pearsona

	Intymność	Rozczarowanie	Samorealizacja	Podobieństwo
Satysfakcja z życia	0,36*	-0,07	0,29	-0,20

$p < 0,05$

Źródło: badania własne.

W odniesieniu do grupy pełnosprawnych kobiet, które były w związku z pełnosprawnym mężczyzną analiza korelacyjna ujawniła pewne istotne statystycznie powiązania między satysfakcją z życia a satysfakcją małżeńską w kategoriach: intymność i samorealizacja (tab. 9). W grupie badanych pełnosprawnych mężczyzn istotne statystycznie powiązanie między satysfakcją z życia a satysfakcją małżeńską odnotowano tylko w kategorii *intymność* (tab. 10). Były to związki obydwójga pełnosprawnych partnerów, wobec czego można byłoby się spodziewać większej liczby korelacji pomiędzy innymi kategoriami. Jednak przed procedurą badawczą nie było wiadome jakie są zasoby osobiste poszczególnych jednostek, nie było też specyficznych doborów do grupy – poza wiekiem, liczbą dzieci i faktem, że w badaniu musi być para, w której jest pełnosprawny partner.

Zakończenie

Na podstawie uzyskanych rezultatów badań można sformułować odpowiedzi na postawione problemy badawcze i wysunąć następujące wnioski:

1. Badani nie wykazują istotnej statystycznie różnicy w zakresie nasilenia zadowolenia z aktualnie przeżywanego życia. Różnice jakie miały miejsce odnotowano w porównaniu między samymi pełnosprawnymi kobietami (Kobiety₁ vs. Kobiety₂) i samymi mężczyznami. Tutaj poziom satysfakcji z ogólnie przeżywanego życia znalazł się na poziomie różnicy zbliżonej do poziomu ufności statystycznej. W szczegółowej analizie poszczególnych itemów stwierdza się, że badani mężczyźni z ZA wyżej niż ich pełnosprawne żony zadowoleni są z warunków życia i dotychczasowych celów jakie udało się im osiągnąć. W grupie małżeństw obydwójga pełnosprawnych partnerów poszczególne itemy wchodzące w skład satysfakcji z aktualnie przeżywanego życia znalazły się na mniej więcej tym samym poziomie.

2. W zakresie satysfakcji małżeńskiej w grupie, w której pełnosprawne kobiety (Kobiety₁) były w związku z partnerami z ZA nie odnotowano zasadniczych różnic. Średnie arytmetyczne w grupie badanych pełnosprawnych kobiet są minimalnie wyższe niż w grupie ich mężów z ZA. Podobnie też było w grupie, w której pełnosprawne kobiety (Kobiety₂) były w związku z pełnosprawnym mężczyzną, poza jedną kategorią, tj. *samorealizacja*, która znalazła się na poziomie istotnym statystycznie. Wydaje się, że pełnosprawne kobiety wyżej oceniają wartość małżeństwa jako środka, który umacnia miłość i daje sposób na życie i pracę. Więcej różnic odnotowano w analizie porównawczej pomiędzy grupą samych pełnosprawnych kobiet (Kobiety₁ vs. Kobiety₂) i osobno grupą samych mężczyzn. W grupie samych pełnosprawnych kobiet poszczególne kategorie uplasowały się

na poziomie istotnym statystycznie albo zbliżonym do poziomu ufności, z wyższymi średnimi arytmetycznymi z korzyścią dla kobiet w związkach z pełnosprawnymi mężczyznami. W grupie mężczyzn wyniki były mniej więcej na tym samym poziomie. Tutaj trzy kategorie znalazły się na poziomie istotnym statystycznie. Poza jedną, tj. *samorealizacja*, której wartość średniej arytmetycznej była minimalnie wyższa w grupie mężczyzn z ZA. Wydaje się, że mężczyźni są zdania, że małżeństwo to jest to co każdy powinien doświadczyć, a dzieci są wartością, która potęguje szczęście.

3. Uzyskane rezultaty badań potwierdzają w niektórych aspektach wysuniętą hipotezę. Okazuje się, że w badanych małżeństwach, w których partner miał zdiagnozowany zespół Aspergera, w grupie pełnosprawnych kobiet (Kobiety₁) nie wykazano istotnych statystycznie powiązań między satysfakcją z ogólnie przeżywanego życia a satysfakcją małżeńską w żadnej z następujących kategorii: *samorealizacja*, *intymność*, *rozczarowanie* i *podobieństwo*. Natomiast w grupie mężczyzn z ZA analiza korelacyjna ujawniła istotne statystycznie powiązania między satysfakcją z życia a satysfakcją małżeńską tylko w jednej kategorii tj. *samorealizacja*. Nie odnotowano istotnych powiązań w kategoriach: *intymność*, *rozczarowanie* i *podobieństwo*. Można zaryzykować stwierdzeniem, że mężczyźni z ZA pomimo świadomości trudności jakie są wynikiem ich zaburzenia, traktują małżeństwo jako coś co powinien doświadczyć każdy człowiek. To w nim upatrują sposób na życie, miłość i pracę. W chwili narodzin dziecka relacje się zacieśniają, wzrasta poczucie bezpieczeństwa i wzajemnego wsparcia. W małżeństwach obydwójga pełnosprawnych partnerów, analiza korelacyjna ujawniła pewne istotne statystycznie powiązania między satysfakcją z aktualnie przeżywanego życia a satysfakcją małżeńską tylko w dwóch kategoriach: *intymność* i *samorealizacja* – w grupie badanych pełnosprawnych kobiet (Kobiety₂). Nie odnotowano istotnych powiązań w kategoriach: *rozczarowanie* i *podobieństwo*. W grupie badanych pełnosprawnych mężczyzn istotne statystycznie powiązanie między satysfakcją z życia a satysfakcją małżeńską odnotowano tylko w jednej kategorii tj. *intymność*. Nie odnotowano istotnych powiązań w kategoriach: *samorealizacja*, *rozczarowanie* i *podobieństwo*.

Dokonanie dyskusji otrzymanych wyników w zestawieniu z innymi badaniami napotyka na znaczące utrudnienia przynajmniej z dwóch powodów. Po pierwsze, liczne badania przeprowadzone dotychczas wśród małżeństw, w których jedno z partnerów ma ZA koncentrują się na wybranych aspektach psychospołecznego ich funkcjonowania. Nie podejmują one jednak szczegółowych kwestii w kategoriach związanych z odczuwaniem satysfakcji z aktualnie przeżywanego życia. Po drugie, znaczny ich zakres ma charakter teoretyczny i postulatyczny, a w obrębie dokonywanych analiz empirycznych stosowane są zróżnicowane narzędzia pomiarowe uniemożliwiające ustalanie podobieństw czy różnic. Ponadto należy nadmienić, iż porównywanie obszarów satysfakcji z życia

a satysfakcji z małżeństwa w odmiennych warunkach kulturowych prowadziły do nieuprawnionego wnioskowania.

Rezultaty badań zaprezentowane w niniejszym opracowaniu stanowią wstępny etap szerszych eksploracji, istotnych zarówno ze względów poznawczych, jak i praktycznych. Satysfakcja z aktualnie przeżywanego życia jest w ścisłym powiązaniu z satysfakcją z małżeństwa. Jedna wpływa na drugą. Poszerzonej diagnozie należałoby poddać satysfakcję z aktualnie przeżywanego życia badanych, dążąc do ustalenia konkretnych obszarów życiowych dostarczających najwyższego zadowolenia. Dokonane tutaj analizy i wyprowadzone na ich podstawie wnioski nie są wolne od swoistych ograniczeń spowodowanych np. znaczącym zróżnicowaniem grupy mężczyzn z ZA głównie pod względem nasilenia cech autystycznych, psychospołecznymi warunkami jakie panują w małżeństwach oraz osobistymi i wspólnymi doświadczeniami małżonków. Mogą być wartościowym podłożem do kolejnych przedsięwzięć w obrębie tej problematyki.

Bibliografia

- Aston M.C. (2003), *Aspergers in Love: Couple Relationships and Family Affairs*, Jessica Kingsley Publishers, London.
- Aston M.C. (2012), *Asperger Syndrome in the Bedroom, Sexual and Relationship Therapy: International Perspectives on Theory, Research and Practice*, 27 (1): 73–79.
- Beaumont R., NewCombe P. (2006), *Theory of mind and central coherence in adults with high-functioning autism or Asperger syndrome*, *Autism: The International Journal of Research & Practice*, 10 (4): 365–382.
- Bostock-Ling J.S., Cumming S.R., Bundy A. (2012), *Life Satisfaction of Neurotypical Women in Intimate Relationship with an Asperger's Syndrome Partner: A Systematic Review of the Literature*, *Journal of Relationships Research*, November, 1–11.
- Budzińska A., Wójcik M. (2010), *Księga pytań i odpowiedzi – Zespół Aspergera*, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk.
- Byers E.S., Nichols S., Voyer S.D. (2013), *Challenging Steretypes: Sexual Functioning of Single Adults with High Functioning Autism Spectrum Disorder*, *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 43: 2617–2627.
- Carstensen K. (2009), *Das Asperger-Syndrom-Alltag, Schule und Beruf*, Books on Demand, Norderstedt.
- Diener E., Lucas R.E., Oishi S. (2005), *Dobrostan psychiczny. Nauka o szczęściu i zadowoleniu z życia* [w:] J. Czapiński (red.), *Psychologia pozytywna. Nauka o szczęściu, zdrowiu, sile i cnotach człowieka*, PWN, Warszawa, 35–50.
- Hendrickx S. (2008), *Love, sex and long-term relationships: What people with Asperger syndrome really really want*, Jessica Kingsley Publishers, London.
- Lau W., Peterson C.C. (2011), *Adults and children with Asperger syndrome: Exploring adult attachment style, marital satisfaction and satisfaction with parenthood*, *Research in Autism Spectrum Disorders*, 5 (1): 392–399.

- Pike J., Attwood T. (2019), *Neurodiverse Relationships: Autistic and Neurotypical Partners Share Their Experiences*, Jessica Kingsley Publishers, London and Philadelphia.
- Płopa M. (2008), *Kwestionariusz Stylów Przywiązaniowych*, Wydawnictwo VIZJA PRESS & IT, Warszawa.
- Pollmann M.M.H., Finkenauer C., Begeer S. (2010), *Mediators of the link between autistic traits and relationship satisfaction in a non-clinical sample*, *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 40 (4): 470–478.
- Poprawa R. (1996), *Zasoby osobiste w radzeniu sobie ze stresem* [w:] G. Dolińska-Zygmunt (red.), *Elementy psychologii zdrowia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, 101–137.
- Preißmann Ch. (2018), *Asperger. Życie w dwóch światach*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Renty J., Roeyers H. (2007), *Individual and marital adaptation in men with autism spectrum disorder and their spouses: The role of social support and coping strategies*, *Journal of Autism & Developmental Disorders*, 37 (7): 1247–1255.
- Schirmer B. (2006), *Elternleitfaden Autismus*, Trias, Stuttgart.
- Schmidt M. (2009), *Mein Mann ist etwas Besonderes* [w:] S. Bolte (red.), *Autismus. Spektrum, Ursachen, Diagnostik, Intervention, Perspektiven*, Hans Huber, Bern, 567–573.
- Tantam D. (2005), *Zespół Aspergera w wieku dorosłym* [w:] U. Firth (red.), *Autyzm i zespół Aspergera*, Wydawnictwo Lekarskie PZWL.